

Oppimista edistävä arviointi

Teksti: Tommi Norppa

Arvioinnin luotettavuuden, oikeudenmukaisuuden ja objektiivisuuden näkökulmasta oppilaiden ja huoltajien tulisi tietää arvioinnin periaatteet ja kriteerit. Viime kädessä opettajan arviointitoimintaa ohjaa koulukohtainen opetussuunnitelma, jonka pohjalta opettajan olisi tavoiteltavaa laatia koko opintojakson kattava, kasvatuksellisiin- ja oppimistavoitteisiin perustuva arviointimalli.

Terveystiedon syventävien opintojen lopputyössä rakensin arviointimallin, johon pääsee halutessaan tutustumaan Jyväskylän yliopiston sivuilta <https://jyx.jyu.fi> tai alla olevasta QR-koodista.

Arviointi käsitteenä

Arvioinnin käsitteistö on vaikeaselkoinen ja käsitteet arviointi ja arvostelu usein sekoittuvat puhekielessä. Sanalla ”arviointi” kuvataan sekä oppimisprosessin ohjaamista eli formatiivista arviointia että su-

oritustason mittaamista eli summatiivista arviointia.

Sanassa ”arvostelu” puolestaan painottuu saadun tiedon summatiivisuus. Perinteisesti numeroarvioinnin lopputulemaa on kutsuttu arvosteluksi, mutta arvostelu-sanaa tulee käyttää harkiten sen kielteisen mielleyhtymän takia.

Opetussuunnitelmien oppimiskäsitykset määrittävät arviointia

Arviointi ei ole koskaan yksittäinen tekninen suoritus; se on aina kontekstisidonnaista ja liittyy olennaisesti kulloiseenkin koulutusjärjestelmään, sen toimintaympäristöön ja oppimiskäsityksiin.

Voimassa olevat peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmat haastavat opettajat opetus- ja arviointikulttuurin muutokseen. Opetussuunnitelmissa korostuu ymmärtävää oppimista edistävä sosio-konstruktivistinen lähestymistapa. Siinä korostetaan oppilaan aktiivista roolia ja yhteistyökykyä, jolloin tietoa rakennetaan yksin ja yhdessä muiden kanssa.

Opetussuunnitelmien oppimiskäsitykset sisältävät näkökulmia oppimiseen, joista ollaan oppimisen tutkimuksessa melko yksimielisiä. Tutkimusten ja meta-analyysojen pohjalta tiedetään tuloksekkaan oppimisen kannalta olevan olennaista oppijan oma aktiivisuus, tavoitteellinen ja itseohjautuva toiminta sekä ajatus, että oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten, ympäristön ja erilaisten materiaalien kanssa.

Koulujen arviointikäytänteet muuttuvat kuitenkin hitaasti. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) toteuttamassa julkaisussa: ”Että tietää missä on menossa” Oppimisen ja osaamisen arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa ilmeni, että opettajat toivoivat ennen kaikkea uusia ja yhtenäisiä arviointitapoja, materiaaleja, ohjeita ja hyviä käytänteitä, joita voisivat hyödyntää opetukses-

saan. Arvioinnin kehittämisen opettajat toivovat tapahtuvan kollektiivisesti koulun johdosta käsin sekä kokevat arvioinnin kehittämiseksi ja toteuttamiseksi suunnatut resurssit ja varatun ajan riittämättömäksi. Pedagogisen johtajuuden keinoin tulisi kouluihin luoda arviointikulttuuria, joka rohkaisee kokeilemaan erilaisia arviointimenetelmiä.

Oppilaan arvioinnin erilaiset tehtävät

Arvioinnin yksi tutuimmista jäseneläimistä on kuvaus sen summatiivisista, formatiivisista ja diagnostisista tehtävistä. Formatiivisen arvioinnin kehittämiseen on hyvä kiinnittää erityistä huomiota, sillä siitä on saatu vakuuttavaa tutkimusnäyttöä ja merkittäviä oppimishyötyjä tilanteissa, joissa on kehitetty palautteenantamista oppimista edistävään suuntaan.

Formatiivista arviointia voidaan kritisoida käsitteen vaikeaselkoisuuden vuoksi. Hyvistä tarkoituksista huolimatta sen toteuttaminen ei saisi johtaa oppilaita ja opettajia kuormittavaan jatkuvaan tarkkailuun ja dokumentoitaviin arviointitilanteisiin.

Arviointisanastossa harvoin esiintyvä, mutta puhekielessä yleistynyt käsite ”jatkuva arviointi” ymmärretään usein jatkuvana arvosteluna (summatiivisena arviointina). Tämä on väärä ja harhaanjohtava tulkinta. ”Jatkuva arviointi”- käsitteellä tarkoitetaan arvioinnin roolien tunnistamista ja käyttämistä erilaisissa oppimistilanteissa eri tavalla, jolloin olennaista on ymmärtää myös mihin arviointitietoa kulloinkin käytetään.

Oppimista edistävä formatiivinen arviointi

Formatiivista arviointia on kaikki opettajan ohjaama arviointi, jonka tavoitteena on oppilaan oppimisen edistämi-

nen. Se tähtää oppimisprosessin aikaiseen ohjaukseen ja palautteenantamiseen, jonka tarkoituksena on asetettujen tavoitteiden saavuttaminen.

Formatiivinen arviointi voidaan jakaa informaaliseen (suunnittelematon) ja formaaliseen (suunniteltu). Informaalinen formatiivinen arviointi perustuu ajatuksen, että jokapäiväinen luokkahuoneyöskentely mahdollistaa tiedon keruun oppilaiden osaamisesta. Se voi ilmetä esimerkiksi keskusteluissa, kotitehtävissä, käytännön taitojen harjoittelussa ja sanattomassa viestinnässä. Nämä elementit ovat läsnä kaikessa luokkahuoneen vuorovaikutuksessa, mutta formatiivisesta arvioinnista on kyse vasta, kun opettaja edistää sen avulla oppilaan oppimisprosessia.

Formaalissa eli suunnitellussa formatiivisessa arvioinnissa opettaja suunnittelee käytännön keinoja, kuten kokeita ja lomakkeita, joiden avulla pyritään osoittamaan oppilaan osaamisen taso suhteessa oppimisen tavoitteisiin. Tähän liittyy olennaisesti palautteenanto, jonka avulla tuetaan oppimisprosessia kohti oppimisen tavoitteita.

Diagnostinen arviointi tulee nähdä osana formatiivista arviointia

Diagnostinen arviointi antaa tietoa oppilaalle ja opettajalle oppimisprosessin vaiheesta, mutta ei varsinaisesti edistä oppimista. Diagnostisen arvioinnin tarkoitus on selvittää oppilaalle, kuinka iso ”kuilu” on senhetkisen osaamisen ja oppimistavoitteen välillä.

Oppimista edistävä palaute on formatiivisen arvioinnin keskiössä. Palaute on tehokkainta silloin, kun sen avulla annetaan hienovaraisesti vinkkejä siitä, kuinka oppilas voi korjata virheet ja parantaa toimintaansa oppimistavoitteiden suuntaan. Palautteen avulla oppilas pyrkii pienentämään ”kuilua” oman osaamisen ja oppimistavoitteiden välillä.

Jos oppilaalla ei ole palautteen saatuaan mahdollisuutta parantaa toimintaansa, palautetta ei ole käytetty formatiivisessa merkityksessä. Siten oppimista edistävän arvioinnin näkökulmasta diagnostinen arviointi tulee nähdä osana formaalia formatiivista arviointia ja yhdessä nämä edistävät oppimisprosessia.

Oppimista edistävässä arvioinnissa opettaja ja oppilas ovat matkalla kohti yhteistä tavoitetta.

Oppimista edistävä palaute

Palautteen määrän sijaan opettajan tulisi kiinnittää huomiota palautteen laatuun, jolloin oppilaan tulisi tietää mitä tavoitellaan, missä mennään suhteessa tavoitteeseen ja miten parantaa suoritustaan.

Laadukas palautteenanto huomioi aina oppilaan tason, jolloin palautteenantoa ei voida antaa mekaanisesti kaikille samanaikaisesti. Aloittelijoille sopii parhaiten korjaava palaute, osaavalle prosessinomainen palaute, ja taidokkaalle oppijalle yksityiskohtainen käsitteellinen palaute.

Palautteenannon pitää sisältää myös virheiden identifiointia, jotta oppimisprosessissa ei tapahdu väärinymmärtämistä. Korjaava palaute tulee kuitenkin antaa hyvin varoen; ihmisen mieli reagoi paljon voimakkaammin kritiikkiin kuin keuhuihin. Jos alleviivaamme virheitä, annamme palautetta ikävästi tai emme pysähdy ohjaamaan ja auttamaan oppilasta eteenpäin, se on negatiivista toimintaa.

Toisaalta, palautteenanto ei ole sama asia kuin motivointikeinoihin kuuluvat keuhut tai palkitseminen. Liialliset keuhut ja palkitseminen voivat jopa haitata tavoitteellista oppimista. Opetustilanteissa tulisi tavoitella aina positiivista ja ystävällistä ilmapiiriä, joka perustuu molemminpuoliseen luottamukseen ja arvostukseen.

Summatiiviselle arvioinnille on paikkansa

Summatiivista arviointia tarvitaan osoittamaan, kuinka oppimistavoitteet on saavutettu. Sen pitäisi laajalti arvioida kaikkia osaamisen kriteerejä ja huolehtia siitä, että arvioidaan oikeita asioita ja että opettajien arviointi olisi yhtenevä. Summatiivisen arvioinnin tulisi perustua kriteereihin, joiden pohjalta arviointia voidaan luotettavasti toteuttaa.

Perusopetuslaki ja lukiolaki eivät velvoita opettajaa pitämään kokeita, mutta niiden käyttö on koulujärjestelmässämme yleistä. Kokeen tarkoitus on arvioida osaamista, ei tuottaa arvosanaa. Koe on samalla oppimistilanne, jonka avulla tulee edistää ajattelun taitojen kehittymistä ja sen avulla kyetään osoittamaan oppimisen ongelmia.

Summatiivista arviointia voidaan kritioida sen vuoksi, ettei se edistä oppilaiden oppimista. Tätä argumenttia tukee väite, jonka mukaan se voi aiheuttaa arvosanakeskeistä oppimista, jolloin oppimisen prosessina jää taka-alalle. Summatiivisen kokeen kritiikki kohdistuu käytäntöön, jossa oppilaat panttävät koetta varten ja saavat hyviä arvosanoja lyhytkestoisesta muistista. Tavoitteena tulisi olla koetilanne, joka saa aikaan muutoksia pit-

käaikaiseen muistiin ja kehittää ajattelun taitoja.

Summatiivista arviointia voidaan kehittää formatiivisen arvioinnin suuntaan antamalla oppilaille pisteiden ja arvosanojen ohella palautetta oppimisprosessin edistymisestä sekä mahdollisuus parannella vastauksiaan vielä palautteenannon jälkeen.

Oppimista edistävän arvioinnin tavoitteet

Arviointi on pedagoginen työkalu, jonka keskeisenä tavoitteena on oppimisprosessin edistäminen formatiivisen arvioinnin keinoin, ei oppilaiden vertailu tai luokittelu arviointiasteikon mukaan. Toinen merkittävä tavoite on suosia oppilaita aktivoivia arviointikäytäntöjä perinteisen opettajajohtoisuuden sijaan.

Näiden tavoitteiden avulla voidaan saavuttaa oppimista edistävän arvioinnin päätavoite: oppilaiden kasvattaminen itseohjautuvuuteen, jolloin he eivät olisi enää niin vahvasti riippuvaisia auktoriteettien palautteesta. Itseohjautuvaa oppimista voidaan kuvata aktiiviseksi, konstruktiviseksi

si prosessiksi, jossa oppilaat asettavat itselleen tavoitteita ja yrittävät seurata, ohjata ja hallita kognitiotaan, motivaatiotaan ja käyttäytymistään tavoitteiden ohjaamina. Itseohjautuvuuden nimissä ei kuitenkaan saisi liikaa siirtää oppimisen vastuuta oppilaille. Tarvitaan edelleen opettajan aineenhallintaan ja pedagogiseen osaamiseen perustuvaa auktoriteettia.

Oppilaiden aktiivisempaa roolia formatiivisessa ja summatiivisessa arvioinnissa edistetään parhaiten kehittämällä oppilaiden itse- ja vertaisarviointitaitoja. Erityisesti itsearviointitaidon kehittäminen on keskeistä elinikäisen oppimisen ja formatiivisen arvioinnin prosessissa. Itsearviointi on yksi osa itsearviointitaitoja, joihin kuuluu myös oman toiminnan reflektointi ja se, miten itsearvioinnin jälkeen oppija muodostaa käsityksen ja alkaa toimia sen suuntaisesti.

Oppimista edistävä arviointimalli rakentuu opetussuunnitelman pohjalta

Arviointimallia laadittaessa kannattaa huomioda, että voimassa olevat ope-

tussuunnitelmat korostavat arvioinnin monipuolisuutta ja oppimista edistävää luonnetta. Arvioinnin monipuolisuudella tarkoitetaan sitä, että oppilaalla tulee olla mahdollisuus osoittaa osaamistaan monta kertaa ja monella eri tavalla opintojakson aikana. Tavoitteeseen päästään hyödyntämällä opetuksessa monipuolisia arviointimenetelmiä, ei pelkästään kokeita.

Muita oppimista edistävän arviointimallin piirteitä ovat, että oppilaat saavat opetussuunnitelman perusteiden tavoitteisiin perustuvaa palautetta, palaute saadaan mahdollisimman nopeasti suorituksen jälkeen, palaute on luonteeltaan diagnostista ja kannustavaa sekä oppilaille annetaan mahdollisuus keskustella vertaistensa tai opettajan kanssa keinoista parannella vastauksiaan.

Kirjoittaja Tommi Norppa, LitM ja terveystiedon syventävät opinnot, työskentelee lukion liikunnan ja terveystiedon opettajana Herttoniemen yhteiskoulussa.

Artikkeli pohjautuu terveystiedon syventävien opintojen lopputyöhön.

Kutsu Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry:n

syyskokoukseen

8.11. klo 15.45 Wolmarinsali, Jyväskylän kaupungin-
kirjasto, Vapaudenkatu 39-41, Jyväskylä

Esisyyslista

1 Kokouksen avaus	7 Päätetään, miten liiton kokouskutsut ja tiedonannot julkaistaan ottaen huomioon liiton sääntöjen 10 §:n määräykset
2 Valitaan kokouksen puheenjohtaja, sihteeri, kaksi pöytäkirjan tarkastajaa sekä äänenlaskijat	8 Vahvistetaan liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio v. 2020
3 Todetaan kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus	9 Käsitellään muut asiat
4 Vahvistetaan jäsenmaksun suuruus v. 2020	10 Kokouksen päättäminen
5 Vahvistetaan virkailijoiden palkkiot v. 2020	
6 Vahvistetaan hallituksen, sen toimikuntien jäsenten sekä liiton edustustehtävissä toimivien henkilöiden kokouspalkkio ja matkakulujen korvausperuste v. 2020	

Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry